

Chyt' mě když to dokážeš

1. září 2006, Lidové noviny

Taháky na papíře jsou passé. Dnes se podvádí na školách rafinovaně a hlavně ve velkém. Studenti si práce fotí mobilními telefony, taháky si nahrávají do MP3 přehrávačů a učitele si na internetu vybírají podle toho, jak moc se musí v jejich hodinách pracovat

Bez ‚borce‘ si už nedokážu své studium představit. Za tu dobu, co existuje, se mi kompletně změnilo a zjednodušilo studium na škole,“ vypráví v kavárně 24letý student čtvrtého ročníku VŠE Vít (své příjmení si nepřál z pochopitelných důvodů zveřejnit).

Je příkladem studenta nového typu. Dokáže využít všechny moderní technologie k tomu, aby se mu studovalo co nejnázem. „Borec“ neboli internetové stránky vseborec.cz, které založil pro své spolužáky jeden z bývalých studentů VŠE (pro novináře si přeje zůstat v anonymitě), už dva roky fungují jako kompletní návod pro studenty, jak snadno, rychle a s minimálním úsilím studovat ekonomii. Díky vzájemné spolupráci a „solidaritě“ spolužáků z různých ročníků je zde volně k dispozici například kompletní databáze předem vyřešených testů ke všem předmětům, nejrůznější seminární práce, výtahy z knih. „Dokonalý studijní servis“ je navíc doplněný o hodnocení profesorů a předmětů. „Profesoři dostávají bodování podle toho, jakou aktivitu vyžadují. Čím menší nároky, tím více bodů,“ usmívá se Vít a dodává, že veškerý servis borce je k dispozici studentům za symbolický roční poplatek 100 korun.

„Vlastně si dokážu představit inženýra, který za své studium skoro nesáhl na knihu,“ zamyslí se Vít. Podobné servery vznikají v poslední době i na jiných velkých školách, obdoba borce funguje dokonce ve dvou podobách například na pražské právnické fakultě (na této škole však převažují ústní zkoušky nad písemnými, studium se tak nedá ošidit tolik jako na VŠE).

Vít se kvůli svému postoji ke studiu rozhodně necítí nijak provinile. Na rozdíl od některých svých spolužáků se alespoň naučí na test otázky z borce a neopisuje. Sám byl navíc podle svých slov původně pilným studentem, narazil ale na nezám a laxní přístup několika profesorů, kteří ho pryč od dalších studijních snah dokonale odradili. Například na jeden předmět měl před rokem vypracovat náročnou seminární práci, kterou si jeho učitel při hodnocení ani nepřečetl. „Soubor s mojí seminární prací, na které jsem dělal čtrnáct dní, si ani neotevřel,“ pokrčí Vít rameny. Proto ho ani nemrzelo, když stejnou seminární práci uplatnil ještě ve třech dalších předmětech. „Jenom jsem pokaždé změnil název. Tohle pro mě bylo dostatečné zadostiučinění,“ tvrdí.

Z vlastní hlavy nemám nic

„Když člověk učí, tak své studenty pozná. A pak je na konci semestru v odevzdané práci snadné si všimnout, že něco není v pořádku,“ tvrdí Petra Gumplová, která učí sociologii na univerzitě New School v New Yorku. Podle ní leží problém českého školství právě v netečném přístupu profesorů. „Zažila jsem to sama. Studenti možná sami něco napíšu, ale se dvěma pracemi projdou šest let přednášek. V Čechách je pak ještě problém, jak odhalit, že si někdo práci doslova přeloží z nějakého anglického textu z internetu, kterých jsou tam miliony.“

Často ani překládat nemusí. I v tuzemsku jsou už školy, kde je hlavním vyučovacím jazykem angličtina. „Za své studium jsem nenapsala z vlastní hlavy jedinou seminárku. Stahovali naprosto všichni, nikdo se nad tím nepozastavoval a nikdo to neřešil,“ vzpomíná Eva (30), absolventka bakalářského programu na University of New York v Praze na běžné praktiky tamního studia. Petra Gumplová se s plagiátorstvím setkala přímo na americké college, kde také vyučovala. „Studenti samozřejmě zkoušejí obejít úkoly tím, že kopírují z internetu, kde lze nalézt text prakticky na jakémkoliv téma, mění si práce s jinými studenty nebo je kupují za pár dolarů. Říká se tomu copy-paste work. Když jsem učila poprvé a nezdůrazňovala jsem tolik, že plagiátorství může vést až k vyloučení ze

školy, v závěrečných pracích se objevilo několik zjevně neoriginálních textů nebo jejich částí.“ Jestli jde o plagiátorství, lze podle ní velmi jednoduše zjistit. Stačí zadat do vyhledávače google do uvozovek řetězec několika slov, která vám jsou podezřelá, a pokud jde o plagiát, okamžitě se objeví dokument, z něhož byl text zkopírován.

„Během pár minut jsem věděla, kdo, co a odkud zkopíroval,“ popisuje Petra Gumplová. Protože chtěla být shovívavá, vrátila práce studentům k přepracování, i když bylo její povinností nahlásit přestupky příslušné katedře. Dnes by prý už postupovala jinak. „Kdybych zjistila, že student zkopíroval byť jen odstavec, jdu to nahlásit, i když to pro studenta může mít katastrofální důsledky. Pokud studenti vědí, že vás můžou obelhat nebo že nejste důsledný, prakticky se pak nedá udržet disciplína,“ vysvětluje.

Jsou známy i případy „nejodvážnějších“ jedinců, kteří jednoduše zkopírovali celý cizí text, jež následně opatřili jen svým podpisem. „Nejmenovaného spolužáka kvůli plagiátorství vyhodili od závěrečných zkoušek. Profesor přišel úplně náhodou na to, že obsah jeho absolventské práce byl v podstatě totožný s prací odevzdanou jiným studentem. Byla to spíše náhoda a smůla,“ vzpomíná Jakub Kohout, pětadvacetiletý absolvent pražské sportovní VOŠ (vyšší odborné školy) na případ studenta, jenž si závěrečné zkoušky zopakoval o rok později.

Pokud jde o tuzemskou vysokou školu s největší prestiží Karlovu univerzitu, její mluvčí Václav Hájek nevyklučuje, že k plagiátorství dochází i tam. „Univerzita má přes 45 tisíc studentů. Je tedy samozřejmě možné, že se někdo může snažit podvádět,“ říká Hájek, podle kterého však UK v minulosti neřešila žádné větší případy podvádění, a sám pamatuje pouze jediný případ plagiátorství diplomové práce. Podle řádu školy hrozí za odhalené podvádění celá řada sankcí až po vyloučení ze studia.

České školy očividně problematice podvodů nevěnují velkou pozornost. Málokdy se stane, že by byl podvodník dopaden a potrestán. Nedávno však TV Nova informovala o ústecké Univerzitě J. E. Purkyně, kde zjistili několik případů kopírování z internetu a také tu přistihli studentku, která si při státních zkouškách pouštěla tahák z MP3 přehrávače. Studentka byla vyhozena od státnic a nyní ji čeká disciplinární komise.

Jako epidemie

Karin (23), studentka sociologie na Fakultě sociálních věd UK, vypráví, že při podvádění se dá zajít docela daleko, pokud je učitel „tak trochu mimo“. „Měli jsme učitele matematiky, který žil ve vlastním světě. Chodil pořád v jednom svetru a kalhotách a téměř nevnímal okolí,“ líčí černovlasá dívka. Při závěrečném testu si ona a její spolužáci pozvali bez okolků přímo do učebny své v matematice schopnější kamarády a ti za ně testy vypracovali. „Udělal to tak skoro každý, takže nás ve třídě bylo asi dvacet, a nakonec jsme odevzdali deset testů. Profesor nic nezaznamenal,“ pokrčí Karin rameny. Případy výměny studentů při testech jsou známým a oblíbeným trikem nejen v Česku, ale i v zahraničí. Například v Číně, kde se počet univerzitních studentů od roku 1998 ztrojnásobil a vyšplhal se na 16 milionů, v minulém roce odhalila policie organizovaný gang, jenž po internetu nabízel studentům „pronájem“ podobně vypadajících odborníků, kteří za studenty chodili psát testy. Organizace si tak podle policie přišla na úctyhodných 212 tisíc dolarů. V pražských studentských kuloárech zase před lety kolovaly historky o tom, že pomocí koupených dvojníků z řad studentů práv se dostalo několik platících šťastlivců na pražskou právnickou fakultu. Podle vedoucí studijního oddělení Marcely Balíkové však škola nikdy neřešila problémy s podváděním svých studentů.

Právě pražská právnická fakulta v roce 1999 proslula zatím největším odhaleným podvodem. Tehdy někdo vynesl z fakulty testy pro náhradní termín přijímacích zkoušek, které se pak daly za sumy ve výši několika desítek tisíc korun koupit. Případ řešila policie, viníka ale neodhalila.

Právnická fakulta po tomto skandálu nakonec kompletně změnila systém přijímacího řízení. Rok po aféře například zasílala studentům kompletní seznam 1600 otázek, z nichž se pak některé tahaly u zkoušek za přítomnosti notáře. „Po těchto událostech se upravila přijímací řízení i na jiných fakultách a na právnické již druhým rokem proběhlo přijímací řízení v jeden den a v jednom čase,“ říká mluvčí UK Hájek.

Shovívavý vztah Čechů k podvádění na školách dokládá jeden z mála výzkumů, jež provedl v roce 2003 a 2004 Sociologický ústav AV ČR. Souhlas s výrokem, že „na opisování při písemkách či napovídání při zkoušení není nic špatného“, vyjádřila naprostá většina zpovídaných žáků posledních ročníků základních škol a prvních ročníků středních škol - 77 procent. Ve výzkumu studentů prvních ročníků vysokých škol se ukázalo, že vnímání protekce a korupce při přijímacím řízení se značně liší dle jednotlivých oborů. To, že korupce a protekce výrazně ovlivňuje výsledky přijímaček, si myslí více než 20 procent studentů pedagogických, právnických, humanitních a ekonomických oborů. „Na přírodovědných a technických oborech však považuje vliv protekce a korupce za velký jen kolem 10 procent studentů prvních ročníků,“ říká Jana Straková ze Sociologického ústavu.

Za nepřiliš povzbudivý stav však nemohou studenti, nýbrž systém. „(Studenti) totiž žijí, učí se a vyrovnávají se s pravidly hry danými školou a jejich prostředím,“ píše Jiří Mareš ve své studii o podvádění. Ve výzkumu dospělé populace, který provedly agentury STEM a CVVM v roce 2003, vyjádřilo 46,5 % respondentů souhlas s výrokem, že „bez známosti a protekce se mladý člověk u nás na vysokou školu nedostane“. Nejinak je tomu v zahraničí. Podle nedávného výzkumu veřejného mínění uspořádaného kalifornským Josephson Institute for Ethics z 25 tisíc respondentů téměř polovina vyjádřila souhlas s tvrzením, že „člověk musí v životě lhát a podvádět, aby uspěl“.

Se skandálními podvody ve školách se potýkají i vyspělé západní země. Tématu se tam však věnuje větší pozornost a probíhá zde mnohem více výzkumů, které zjišťují alarmující skutečnosti. Nejnovější studie ukazují, nejen že tu podvádění jede ve velkém, ale navíc je čím dál rafinovanější. Americký sociolog James Burke dokonce hovoří o tom, že počítačové plagiátorství na amerických školách nabývá charakteru epidemie. Ve výzkumu Centra pro akademickou integritu Duke University, kde se v letech 2002 až 2005 zkoumalo celkem 50 tisíc studentů vysokých škol v USA, se přiznalo k podvádění 70 procent studentů. V podobném výzkumu z roku 1993 se přitom k podvádění přiznalo jen 56 procent dotázaných, v roce 1963 jen 26 procent studentů.

Áčko v ceně oběda

Proč se podvádí čím dál víc a takřka v globálním měřítku? Sociologové se shodují, že jde především o jednodušší přístup k novým technologiím, které umožní nové a jednoduché způsoby podvádění. Někteří mluví o zcela novém typu „elektronického podvádění“, v anglické terminologii cyber cheating. „Počítače, internetová síť, laptopy, notebooky, mobilní telefony a nový software umožňují nejen nové způsoby učení, ale i nové způsoby podvádění. Jeho výskyt je relativně vysoký a výskyt nových případů má vzrůstající tendenci,“ tvrdí Jiří Mareš, autor studie Elektronické podvádění ve škole, jenž ve své práci uvádí 25 konkrétních typů podvodů s využitím moderní technologie.

Za úplatek si lze v Česku pořídít seminárku na serveru seminarky.cz, kam posílají své práce z různých oborů k uveřejnění samotní autoři. Podle jejich instrukcí jsou některé práce ke stažení zdarma, za jiné se platí prostřednictvím SMS 10 korun. Student, který server často využívá, má i bonusové body. Pokud sám přispěje nějakou prací, stahování seminárek je pro něj levnější.

V zahraničí fungují již zaseté servery jako gradesaver.com nebo rentacoder.com, kde si studenti mohou, jak uvádí Daily Telegraph, koupit „áčka“ (tedy nejlepší známky) za cenu oběda.

Internet se při podvádění využívá i přímo během testů. V Česku to zatím tak obvyklé není, protože zatím stále pouze menšina studentů vlastní notebook nebo iPod. Petra Gumplová však vypráví o případu z USA, kde jsou testy s laptopem běžné. „Na škole, kde jsem učila, tvoří polovinu studentů cizinci, a tak bylo běžné, že při práci v hodině používali elektronické slovníky. Pak se zjistilo, že v nich mají poznámky a snad i přístup na internet, a jejich používání v hodině a při testech se zakázalo,“ vzpomíná.

Několik způsobů podvádění nabízejí i mobilní telefony. Kromě napovídání po esemeskách se dá s mobily se zabudovaným fotoaparátem například diskrétně vyfotit celý test, který se dá následně stáhnout do počítače a e-mailem odeslat spolužákům. Další horkou technickou novinkou v oblasti podvádění jsou MP3 přehrávače se zabudovaným diktafonem. Stačí si jen nahrát doma tahák a ve třídě si dát sluchátko při písemce do ucha. Kdyby náhodou šel kantor kolem podvádějícího a zajímal se, co že to má ve sluchátkách, lze diskrétně přepnout na hudbu a vymyslet si třeba, že bez oblíbené melodie při testu nepřekonaáte nervozitu. V Americe zašli ještě dál. Na trhu je horkou novinkou služba

Spark, která zařídí, že zmáčknutím jednoho nouzového tlačítka na MP3 přehrávači se vám nahrané poznámky přepnou třeba na klasickou hudbu a dočasně se tahák vymaže z paměti - profesor tak studentům nemůže podvádění dokázat.

Kromě moderních technologií stojí za expanzí podvodů a podvůdků i zvětšující se význam vzdělání a snazší přístup k němu, domnívají se sociologové. Nejen v západním světě je absolvování prestižní univerzity téměř jistou vstupenkou k dobrému postu a zajištěnému životu. I v Asii jsou mnozí mladí lidé pod obrovským společenským tlakem. Například v Indii platí ještě mnohem více než v USA, že budoucnost studenta se odvíjí od absolvované školy. Roli hrají i minimální rozdíly. „O vašem budoucím životě může rozhodnout i rozdíl desetiny bodu,“ uvedl pro Guardian Sudha Pokračování na straně 25 Dokončení ze strany 24 Ravi, viceprezident prestižní střední školy v Novém Dillí.

Dáš otisky prstů

Některé školy nakonec rezignovaly a písemky s pomocí internetu legalizovaly. Během takzvaných open internet exams mohou studenti v USA, ale i v EU volně surfovat na laptopu a hledat si odpovědi na internetu. Argumentují tím, že se tak studenti lépe naučí využívat schopnosti v běžném životě.

Odborníci vidí budoucnost boje proti podvádění v přísných bezpečnostních opatřeních a moderních systémech, jež umožní vysledovat i to, zda studentům chodí esemesky během testu. Od příštího roku se bude v USA používat u vstupního testu na medicínu „MCAT“ bezpečnostní systém za použití biometrie. Adepti lékařství budou muset u zkoušek odevzdávat otisky prstů a nechat se fotografovat do databáze, aby se snáze přišlo na podvodníky, kteří přišli test napsat za někoho jim podobného.

V Číně zase podvodníkům nově hrozí až sedm let vězení. Na západních školách se také zavádějí počítačové softwary jako turnitin.com či mydropbox.com, které umějí v mžiku porovnat studentské práce se všemi texty dostupnými na internetu a okopírované sekce vyznačí červeně.

Také Masarykova univerzita v Brně v srpnu oznámila, že vyvinula vlastní počítačový systém, jenž dokáže plagiáty odhalit. Program umí porovnávat texty psané v češtině, slovenštině a angličtině. Když zjistí, že se pasáže některé diplomové nebo bakalářské práce nápadně shodují, bude student podle děkana brněnské Fakulty informatiky Jiřího Zlatušky vyloučen ze studia.

Jak se však vědci shodují, podvádění nevymizí, dokud se nezmění přístup společnosti. „Podvádění se prostě stalo na celém světě natolik běžnou součástí života, nikdo se nestydí k němu přiznat a každý ho bere jako normální součást studia,“ uvedl pro Daily Telegraph David Callahan, autor knihy „The Cheating Culture“. „Překonali jsme bod, kdy se z podvádění stalo natolik běžným, že ho lze považovat za společenskou normu.“

VERONIKA ŠVIHELOVÁ

Zdroj: http://lidovky.zpravy.cz/chyt-me-kdyz-to-dokazes-0v0-/ln_noviny.asp?c=A060901_100006_ln_noviny_sko&klic=214954&mes=060901_1